

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.7.2024.331736>

## **КАЧУРИНЕЦЬ Л. В.**

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Старший викладач кафедри вокалу та диригентсько-хорових дисциплін (Хмельницький, Україна).

**Kachurynets, Liliia.** Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy. Senior lecturer at the Department of Vocal and Conducting-Choral Disciplines (Khmelnytskyi, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7800-789X>

© Качуринець Л. В., 2024.

[kachurynetsliliia@gmail.com](mailto:kachurynetsliliia@gmail.com)

## **РОЛЬ ДИРИГЕНТА В МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

### **THE ROLE OF THE CONDUCTOR IN MUSIC AND EDUCATIONAL ACTIVITIES**

Музика — це не лише найвиразніший вид мистецтва, а й засіб підвищення культурного й інтелектуального рівня суспільства. Роль диригента в музично-просвітницькій діяльності надзвичайно важлива і потребує глибокого розуміння музичного мистецтва, уміння передавати зміст музики слухачам. Диригент — це ключова постать, яка втілює свої думки не лише на сцені, а й у процесі музичної освіти та виховання, постає посередником між музикою і аудиторією. Відомий американський диригент Леонард Бернстайн (Leonard Bernstein) стверджував: «Жодна музика не може бути зрозумілою, якщо не буде поясненою» [Rozen, 1991, с. 45].

Диригент — не лише лідер оркестру чи хору, а й учитель, який поєднує просвітницьку і навчальну діяльність. Щоб донести інформацію до аудиторії, він працює над майстер-класами, гостьовими лекціями, концертами, презентаціями збірок, фестивалями, конкурсами тощо. Такі просвітницькі

проекти диригента відкривають слухачам можливості краще розуміти музичні твори, стимулюють глядацьку активність, ознайомлюють із культурною спадщиною.

Вікторія Желанова розглядає просвітницьку діяльність як вид людської активності, процес реалізації життєвих взаємин у предметному світі, як «суб'єкт — об'єкт» [2020, с. 133]. Лариса Кожевнікова, досліджуючи просвітницьку діяльність, визначає її як процес свідомої, активної та цілеспрямованої взаємодії між просвітником, як суб'єктом просвітництва, й аудиторією, як об'єктом просвітництва [2016, с. 112]. Яніна Лисенко розглядає музичне просвітництво як інформаційні завдання, що потребують опанування мовної специфіки музичного мистецтва в його соціальних значеннях [Лисенко, 2016, с. 97].

У цьому ж дослідженні визначаємо музично-просвітницьку діяльність диригента як соціально-культурну активність митця, у якій він використовує свої професійні знання й уміння для ознайомлення, підвищення культурного рівня і розширення музичного сприйняття аудиторії. Отже, роль диригента в музично-просвітницькій діяльності полягає в тому, щоб бути «посередником» між музикою і аудиторією. Така діяльність передбачає кілька аспектів: експлікація музичних творів, інтерпретація та виразність, комунікація з аудиторією.

Музика — невичерпне джерело емоцій, яке спільнота використовує для вираження почуттів, ідей та думок. Однак іноді інтенсивність і багатшаровість музичних творів може бути важкодоступною для аудиторії, особливо тієї, яка не має музичної освіти. Тут на сцену виходить диригент — митець, який відіграє головну роль в експлікації сутності і значення музичних творів. Диригент — інтерпретатор музичної мови, який робить музику доступною і значущою для слухачів. Він допомагає зрозуміти особливості організації музики, демонструючи, які розділи, частини і теми містить композиція; трактує національні, історичні й регіональні відмінності музичного письма. П. Шевчук наголошує на необхідності

традиційної організації просвітницької діяльності в конкретному регіоні, у контексті його музично-освітнього простору з характерною лише для нього, культурно-історичною атмосферою [Шевчук, 2022, с. 152]. Тому диригенти намагаються обирати для концертних програм регіональний репертуар, залучати в лекції-презентації місцеву культурну спадщину. Наприклад, Володимир Березовський (1882–1956), диригент хору товариства «Тернопільський Боян», обирав для концертного туру містами й селами Київщини у жовтні 1929 року твори тільки наддніпрянських композиторів: «Заповіт» К. Стеценка, «Льодолом» і «Козака несуть» М. Леонтовича, «Ой у полі, гей у Борисполі» О. Кошиця, «Б'ють пороги» М. Лисенка [Ханик, 1999, с. 99].

Значна роль диригента полягає в розкритті емоційного й інтелектуального змісту музичних творів. Він вказує на ідеї, теми та почуття, які покладені в основу композицій, допомагаючи аудиторії відчувати їх і віднайти зв'язок зі своїми переживаннями. Диригент створює контекст для розуміння музики і впливає на сприйняття слухачів. Наприклад, під час концертних виступів академічного ансамблю пісні і танцю «Козаки Поділля» Хмельницької обласної філармонії її художній керівник і головний диригент (1972–2018) Микола Балема перед прем'єрою своєї пісні завжди розповідав глядацькій аудиторії історію її створення [Івахова, 2019, с. 74]. Так, завдяки презентації пісні «Через дві неділі» глядачі дізналися про обряди й традиції святкування весілля на Поділлі, а з театралізованої фольклорної постановки «Подільські вечорниці» — про традиційні ворожіння, ігри, пісні й танці місцевості.

Одна з основних функцій диригента — інтерпретація музичних творів. Він обирає темп, фразування, динаміку виконання, а також впливає на загальний стиль виконання. Це відображає його бачення диригента й розуміння музики, емоції, пов'язані з твором, дає змогу виокремити важливі музичні моменти і передати їх слухачам. Створюючи «новий образ твору» [Коротя-Ковальська, 2009, с. 9], диригент

виражає свої погляди на музику, і це впливає на те, як він читає і виконує твір. Приклад такої роботи — постановка в Київській оперній студії 1957 року опери «Лісова пісня» В. Кирейка (за драмою Лесі Українки). Характеризуючи інтерпретаційну роботу українського диригента Якова Карасика (1905–1985), Ю. Станішевський писав: «... в режисерському рішенні майстра Карасика кожна картина і мізансцена вражали своєю музикальністю, піднесеною ліричністю і романтичною схвильованістю» [1971, с. 19]. Отже, диригент за допомогою засобів музичної і сценічної виразності розкрив художній задум композитора, а глядачі відчували глибокий зміст музичного твору.

Комунікація з аудиторією — це важливий аспект музично-просвітницької діяльності диригента. За допомогою жесту він пояснює музичні ідеї. Важливо, що диригент не виступає як єдиний автор інтерпретації, часто співпраця між диригентом і музикантами може стати унікальним виконавським досвідом. Отже, диригент постає керівником, який об'єднує індивідуальності виконавців, створюючи єдиний музичний образ.

Наведемо приклад взаємодії диригента і глядацької аудиторії під час традиційних Новорічних концертів (з XIX століття) Віденського філармонічного оркестру. Учасники цього проєкту — відомі диригенти й оркестранти, які виконують вальси, марші та польки австрійських композиторів, яких цінують глядачі. Диригенти обирають популярні композиції, у яких відображено традиційний дух свята, що дає змогу залучити аудиторію у святкову атмосферу. Під час виступу відбувається надзвичайно глибока взаємодія: присутні в залі реагують на виконання музичних композицій, аплодуючи і ритмічно відбиваючи ногами такт музики, диригент обертається обличчям до аудиторії комунікуючи з нею, що викликає в публіки відчуття безпосередньої причетності до виступу. Митець інтерактивно взаємодіє з аудиторією, диригуючи їхніми ритмічними висловами, що інкорпоровуються в музичний контекст. Ця взаємодія створює внутрішній

зв'язок між виконавцями і глядачами, визначає емоційну атмосферу події [Maglov, 2013, p. 144].

Особливо актуальною стала роль диригента в популяризації сучасної музики. Композиції часто потребують від аудиторії специфічного підходу й розуміння, адже музика сьогодні — це експерименти зі звуком, що є викликом для аудиторії. Але, завдяки здатності інтерпретувати музичні твори, демонструвати їхню музичну цінність, розкривати ідею і сюжет, передати емоційну глибину й інтенсивність сучасних композицій, диригенти «запрошують» глядачів у нові музичні світи, надають сучасній музиці більшої доступності для широкої публіки.

Отже, щоб музика стала зрозумілою для аудиторії, керівники колективів постають учителями, комунікаторами й посередниками між композиторами, виконавцями і слухачами, популяризують музику і розвивають музичну культуру. У цифровому світі доступ до музики широкий, а розуміння сучасних творів потребує спеціального підходу, тому діяльність диригента надзвичайно важлива.

### Список використаної літератури

1. Желанова В. В. Напрями реалізації стратегії інтеграції в сучасній освіті України. *Нові технології навчання* : зб. наук. пр. / Ін-т модернізації змісту освіти. Київ, 2020. Вип. 94. С. 132–137.
2. Івахова К. П. Композиторська творчість народного артиста України Миколи Балеми. *Молодь і ринок*. 2019. № 7 (174). С. 72–75.
3. Кожевнікова Л. В. Музично-просвітницька діяльність у контексті підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2016. № 5 (59). С. 110–120.
4. Коротя-Ковальська В. П. Українська пісня як планетарне явище. *Українознавство*. Київ, 2009. № 1. С. 188–194.
5. Лисенко Я. О. Музичне просвітництво як різновид культуротворчої та виховної діяльності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* / Східноукраїнський нац. ун-т ім. Володимира Даля. Сіверськ-Донецьк, 2016. № 4 (73). С. 93–101.

6. Станішевський Ю. О. Образи Лесі Українки в опері та балеті. *Музика*. 1971. № 1. С. 14–19.

7. Ханик Л. Р. Історія хорового товариства «Боян» / Поліграфічний технікум Української академії друкарства. Львів, 1999. 122 с.

8. Шевчук П. С. Принципи підготовки майбутніх педагогів-музикантів до роботи з фольклорними колективами: інтегративний підхід. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 53. Т. 2. С. 110–120.

9. Maglov M. The Vienna New Year's Concert as a Media Phenomenon. *New Sound International Journal of Music*. 2013. № 41. P. 139–149.

10. Rozen B. D. Leonard Bernstein's Educational Legacy. *Music Educators Journal*. 1991. Vol. 78. Issue 1. P. 43–46.